

Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

SARiV Advies 2013/7
SAR WGG Advies

8 maart 2013

Adviesvraag: Voorontwerp van decreet houdende instemming met het verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, en het aanhangsel, opgemaakt in Istanboel op 11 mei 2011 en ondertekend in Straatsburg op 11 september 2012

Adviesvrager: Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Ontvangst adviesvraag: 7 februari 2013

Adviestermijn: 30 dagen

SARIV

Goedkeuring/bekrachtiging raad: 4 maart 2013 (unaniem / schriftelijke procedure)
Kenmerk: SARiV Advies 2013/7

SAR WGG

Goedkeuring/bekrachtiging raad: 28 februari 2013 (unaniem)
Kenmerk: SARWGG Advies

INHOUD

1.	Inleiding	2
2.	Achtergrondschets	2
3.	De inhoud van het verdrag.....	3
4.	Bedenkingen bij de tenuitvoerlegging.....	4
5.	Aandachtspunten voor Vlaanderen	5
6.	Conclusie	8

1. INLEIDING

Tijdens haar vergadering van 1 februari 2013 hechtte de Vlaamse Regering haar principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet houdende instemming met het verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, en het aanhangsel, opgemaakt in Istanboel op 11 mei 2011 en ondertekend in Straatsburg op 11 september 2012 (hierna: “het verdrag”). Zij verzocht de Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin het advies van de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (SARiV) en de Strategische Adviesraad voor het Vlaams Welzijns-, Gezondheids- en Gezinsbeleid (SAR WGG) (hierna samen: “de Raden”) in te winnen. Na bespreking op de vergadering van de SARiV op 25 februari 2013 en van de SAR WGG op 28 februari 2013 en een schriftelijke procedure van de SARiV afgesloten op 4 maart 2013, keurden de Raden dit advies goed.

De memorie van toelichting geeft reeds een gedetailleerd beeld van de totstandkoming en de inhoud van het verdrag. De Raden beperken zich in dit advies derhalve tot een korte achtergrondschets en bespreking van de inhoud. Vervolgens formuleren ze enkele bedenkingen bij een succesvolle tenuitvoerlegging van het verdrag en stippen ze enkele aandachtspunten voor Vlaanderen aan. Ten slotte komen zij tot hun conclusies.

2. ACHTERGRONDSCHETS

Geweld tegen vrouwen, met inbegrip van huiselijk geweld, is een ernstig probleem binnen Europa. Hoewel er geen correcte data van dit vaak onzichtbaar geweld bestaan, spreken de schattingen van een vijfde tot een kwart van alle vrouwen die minstens eenmaal te lijden hadden onder fysiek geweld en dat minstens een tiende het slachtoffer werd van seksueel misbruik met gebruik van geweld. Die cijfers zouden oplopen tot 45% indien rekening wordt gehouden met alle vormen van geweld, met inbegrip van stalking.¹ Wat Vlaanderen betreft, zijn er recente cijfergegevens van de sexpert-studie die aantonen dat één op de tien Vlaamse vrouwen ooit slachtoffer van verkrachting of poging daartoe was. Eén op de vijf Vlaamse vrouwen kreeg voor de leeftijd van achttien jaar te maken met grensoverschrijdend gedrag.²

De Raad van Europa heeft sinds de jaren 1990 diverse initiatieven genomen om vrouwen tegen geweld te beschermen die o.m. resulteerden in een actieplan, een aanbeveling aan staten en een campagne.³ De toenmalige Stuurgroep voor gelijkheid tussen vrouwen en mannen adviseerde in haar eindrapport een verdrag op te stellen inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen. Hiertoe werd in 2008 een ad hoc Comité inzake de voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld opgericht dat de opdracht kreeg één of meer wettelijk bindende instrumenten uit te werken die zowel betrekking hebben op het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld als op de bescherming en ondersteuning van slachtoffers en de vervolging van de daders. Het ad hoc Comité finaliseerde in december 2010 de ontwerptekst, waarna op 7 april 2011

¹ Zie toelichtend rapport bij het verdrag: RAAD VAN EUROPA, *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. [<http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/210.htm>]

² “Eén vrouw op de tien kreeg al te maken met verkrachting”, *De Standaard*, 10.02.2013, 6.; SXPART, *Sexpert Vlaanderen – Een bevolkingsonderzoek naar de seksualiteitsbeleving in Vlaanderen*. [www.sexper-vlaanderen.be]

³ R.J.A. MCQUIGG, “What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence”, *The International Journal of Human Rights*, 16, (2012), 7, p. 949; RAAD VAN EUROPA, *The Protection of Women against Violence*, Aanbeveling (2002)5 van het Comité van Ministers aan de lidstaten over de bescherming van vrouwen tegen geweld, aangenomen op 30 april 2002.

het Comité van Ministers de gefinaliseerde verdragstekst aannam. Het verdrag werd in Istanboel op 11 mei 2011 opengesteld voor ondertekening door de lidstaten van de Raad van Europa, niet-lidstaten die hebben deelgenomen aan de opstelling hiervan en door de Europese Unie.⁴

Inmiddels ondertekenden 27 staten het verdrag terwijl het door 3 staten reeds geratificeerd is. De Raden vragen om de foutieve en verouderde informatie uit de nota en de memorie van toelichting omtrent de ratificatiestatus aan te passen: het totale aantal ondertekeningen is opgelopen tot 27 i.p.v. 25. De Europese Unie heeft nog niet ondertekend terwijl Kroatië en Polen dit wel deden. Niet alleen Turkije, maar ook Portugal en Albanië legden hun ratificatieakte neer.⁵ Het verdrag treedt in werking na tien ratificaties van staten, waarvan acht lidstaten van de Raad van Europa.

Niet alleen de Raad van Europa, maar ook de instellingen van de Europese Unie zijn actief in de strijd tegen geweld tegen vrouwen alsook huiselijk geweld. Onder het Zweedse EU-voorzitterschap heeft de Raad van de Europese Unie in 2009 het "Stockholm programma (2010-2014)" aangenomen. Dit programma bindt o.m. de strijd aan met geweld tegen vrouwen en kinderen, inclusief huiselijk geweld en vrouwelijke genitale verminking. Het Spaanse en Belgische EU-voorzitterschap bouwden hierop verder met o.m. initiatieven inzake de oprichting van een Europees observatorium voor een betere datacollectie en –uitwisseling, en een Europees telefoonnummer voor slachtoffers. Ook de Europese Commissie is actief op het terrein door geweld tegen vrouwen op te nemen in o.m. de "Strategy for Equality between Women and Men 2010-2015". Ten slotte heeft ook het Europees Parlement diverse resoluties aangenomen over de strijd tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.⁶

3. DE INHOUD VAN HET VERDRAG

Het verdrag is het eerste rechtens bindende instrument dat een wettelijk kader creëert om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen, de slachtoffers ervan te beschermen en de daders te bestraffen. Het definieert en stelt verschillende vormen van geweld tegen vrouwen strafbaar (gedwongen huwelijken, genitale verminking, stalking, psychologisch geweld, enz.) Bovendien voorziet het in de oprichting van een groep van internationale experts ter monitoring van de tenuitvoerlegging van het verdrag (hierna: "GREVIO" naar *Group of Experts on action against violence against women and domestic violence*).

De doelstellingen van het verdrag (artikel 1) zijn: (i) vrouwen beschermen tegen alle vormen van geweld en geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld voorkomen, vervolgen en uitbannen, (ii) bijdragen tot het uitroeien van elke discriminatie tegen vrouwen, en de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bevorderen, mede door de eigen kracht van vrouwen te versterken, (iii) een kader uittekenen met beleidslijnen en maatregelen ter bescherming en ondersteuning van slachtoffers, (iv) internationale samenwerking bevorderen, (v) steun bieden aan organisaties en wet handhavende instanties teneinde samen te werken met het oog op een integrale aanpak van geweld.

⁴ De openstelling tot de Europese Unie sluit aan bij de verklaring nr. 19 bij het Verdrag van Lissabon die stelt dat "de Unie, in het kader van haar algemene streven de ongelijkheden tussen vrouwen en mannen op te heffen, in haar beleidsinitiatieven zal trachten alle vormen van huiselijk geweld te bestrijden. De lidstaten moeten alle maatregelen nemen om deze strafbare feiten te voorkomen en te bestraffen en om de slachtoffers te steunen en te beschermen."

⁵ Stand van zaken op 22 februari 2013. Zie voor de actuele status inzake ondertekeningen en ratificaties: [<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=210&CM=1&DF=12/02/2013&CL=ENG>]

⁶ Zie voor meer informatie: C. CREPALDI en M. SAMEK LODOVICI, *Eliminating all forms of gender-based violence*, achtergrondnota, conferentie "Equality between women and men", European Commission DG Justice, 19-20 september 2011, Brussel, 8-10.

De Raden merken op dat huiselijk geweld, in tegenstelling tot geweld tegen vrouwen, genderneutraal is. De verdragspartijen worden aangemoedigd om het verdrag toe te passen op alle slachtoffers van huiselijk geweld, m.a.w. niet enkel vrouwen (artikel 2§2). Desalniettemin moet ook binnen de categorie van huiselijk geweld speciale aandacht gaan naar de vrouwelijke slachtoffers. De focus van het verdrag ligt derhalve hoofdzakelijk op geweld tegen vrouwen, inclusief geweld tegen vrouwen dat binnenshuis plaatsvindt.⁷

Zij stellen tevens vast dat het verdrag brede definities (artikel 3) bevat van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Niet alleen fysiek, seksueel, maar ook psychologisch en economisch geweld zit vervat in beide definities.

4. BEDENKINGEN BIJ DE TENUITVOERLEGGING

De Raden formuleren enkele bedenkingen bij de tenuitvoerlegging van het verdrag.⁸

Sinds het midden van de jaren 1990 is er een groeiende internationale belangstelling voor de problematiek inzake geweld tegen vrouwen.⁹ Tot het ontstaan van het verdrag was er echter geen internationaal mensenrechtenverdrag dat geweld tegen vrouwen uitdrukkelijk verbodt. De Raden verwelkomen derhalve het verdrag als het eerste rechtens bindende instrument dat een wettelijk kader creëert om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen, de slachtoffers ervan te beschermen en de daders te bestraffen. Zij merken terzijde op dat vele bepalingen uit het verdrag niet vernieuwend zijn aangezien zij reeds in andere fora werden geformuleerd. In 1996 leverde bijvoorbeeld de VN-Speciale Rapporteur inzake Geweld tegen vrouwen reeds een gedetailleerd kader voor modelwetgeving inzake huiselijk geweld.¹⁰

In de tweede plaats vinden de Raden het een goede zaak dat het verdrag niet enkel focust op strafrechtelijke maatregelen, maar eveneens op maatschappelijke bewustwording van het probleem inzake geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, alsook sociale hulp aan slachtoffers (opvangplaatsen, telefonische hulplijnen, crisiscentra, enz.).

Het toezichtsmechanisme via rapporteringen, gelijkaardig aan de rapportage bij VN-mensenrechtenverdragen, biedt volgens de Raden bovendien een belangrijk alternatief om het geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld in kaart te brengen. Het zijn niet langer enkel de slachtoffers die via rechtspraak geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld een gezicht geven. Een bijkomend voordeel is ten slotte dat de op te richten GREVIO gedetailleerdere en ruimere aanbevelingen kan doen aan staten dan via rechtspraak mogelijk zou zijn.

⁷ R.J.A. MCQUIGG, *l.c.*, p. 948.

⁸ Zie ook R.J.A. MCQUIGG, *l.c.*, pp. 947-962; BONITA C. MEYERSFELD, "Introductory note to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence", *International Legal Materials*, 51, (2012), 1, pp. 106-132;

⁹ A. EDWARDS, *Violence against Women under International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011. Zie o.m. *Vienna Declaration and Programme of Action*, World Conference on Human Rights, Wenen, 25 juni 1993; VN-ALGEMENE VERGADERING, *Verklaring inzake de uitbanning van geweld tegen vrouwen*, A/RES/48/104, New York, 20 december 1993; *Actieprogramma van Beijing*, Vrouwenwereldconferentie, Beijing, 15 september 1995; VN-COMITÉ VOOR DE UITBANNING VAN DISCRIMINATIES TEGEN VROUWEN, *Algemene aanbeveling nr. 19 inzake geweld tegen vrouwen*, Zie: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom19>

¹⁰ *Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences – A Framework for Model Legislation on Domestic Violence*, Genève, 1996; R.J.A. MCQUIGG, *l.c.*, p. 956.

Naast de potentiële kansen, signaleren de Raden ook enkele moeilijkheden bij een goede tenuitvoerlegging van het verdrag. In de eerste plaats treedt het verdrag pas in werking na 10 ratificaties, waaronder 8 ratificaties door lidstaten van de Raad van Europa. Aangezien het verdrag talrijke verplichtingen (met een financieel kostenplaatje) met zich meebrengt voor verdragspartijen, blijft het afwachten wanneer dit aantal zal gehaald worden. In dit verband signaleren de Raden wel het positief gegeven dat voorbehouden bij het verdrag slechts onder strikte voorwaarden kunnen geformuleerd worden (artikel 78), zodat de tenuitvoerlegging ervan niet gemakkelijk wordt uitgehold.

Het is waarschijnlijk dat, zoals bij andere mensenrechtenverdragen, het afdwingen van de bepalingen uit het verdrag geen sinecure zal zijn. Het VN-Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen telt niet minder dan 187 verdragspartijen¹¹, maar zelfs verdragspartijen die vijftien of twintig jaar geleden dit verdrag ratificeerden, hebben vaak geen wettelijk kader of programma ontwikkeld om vrouwen in staat te stellen hun (mensen)rechten uit te oefenen of op te eisen.¹² Een rapporteringsprocedure dreigt bovendien uit te monden in een logge administratieve en tijdrovende procedure. Verdragspartijen dienen bijvoorbeeld bij het Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW) niet alleen vaak te laat hun nationale rapporten in, maar de beoordeling van de rapporten zelf loopt ook vertraging op. In deze context vinden de Raden het wel een goede zaak dat het nationaal rapport voor het verdrag zal bestaan uit antwoorden op een specifieke vragenlijst van GREVIO. Deze methode kan hopelijk de rapportagelast beperken.¹³

5. AANDACHTSPUNTEN VOOR VLAANDEREN

De SARiV verwijst naar zijn reflectie over mensenrechten en het Vlaams internationaal beleid van 14 november 2011 waarin hij ervoor pleitte dat Vlaanderen, gezien zijn prioriteitenstelling inzake mensenrechten, steun zou verlenen aan het verdrag.¹⁴ Eén van de vier prioritaire mensenrechtenthema's is immers de strijd tegen alle vormen van discriminatie, waaronder discriminatie op grond van geslacht.¹⁵

De memorie van toelichting schetst diverse bestaande Vlaamse initiatieven m.b.t. geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, maar laat na te specificeren welke eventuele extra maatregelen de Vlaamse Regering moet nemen om het verdrag correct uit te voeren. De Raden vragen de Vlaamse Regering dit in kaart te brengen.

Artikel 10 legt de partijen op om één of meer officiële organen aan te wijzen die worden belast met de coördinatie, de implementatie, de monitoring en de toetsing van het beleid en de genomen maatregelen. De Raden vragen om in de memorie van toelichting aan te geven welk orgaan (of organen) deze taak zal vervullen.

¹¹ Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen, aangenomen door de VN-Algemene Vergadering te New York op 18 december 1979, B.S. 5 november 1985. Zie voor de actuele status inzake ondertekeningen en ratificaties:

[http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en]

¹² R.J.A. MCQUIGG, *l.c.*, p. 958.

¹³ Zie ook SARiV, *Reflectie over mensenrechten en het Vlaams internationaal beleid*, Advies 2011/22, 14 november 2011, 15.

¹⁴ *Ibid.*, 20.

¹⁵ VLAAMSE REGERING, *Mensenrechten en het Vlaams internationaal beleid*, VR/2011/0912/MED.0570/3BIS, Brussel, 9 december 2012, 29.

De SAR WGG vindt het belangrijk dat het Vlaams beleid niet enkel focust op geweld tegen vrouwen. Een bredere visie op “familiaal geweld” (o.m. partnergeweld, stalking, kindermishandeling, oudermishandeling, geweld tussen kinderen en eerdergerelateerd geweld) laat toe om een meer inclusief en integraal beleid te voeren en ook op het terrein vlotter samen te werken. Bovendien mag “gender based violence” niet herleid worden tot uitsluitend geweld tegen vrouwen. Veel partnergeweld is bi-directioneel en mannen kunnen eveneens slachtoffers van partnergeweld zijn.

Het Vlaams beleidsplan moet een visie bepalen op familiaal geweld. Hoe kijkt Vlaanderen naar het fenomeen en wat is op verschillende gebieden de beste aanpak? Het plan moet zich ook uitspreken over de spelers die hierbij betrokken worden en de rol die ze zullen krijgen. Wat is de rol en opdracht van justitie? Wanneer moet wie best geholpen worden en op welke manier? Wat is de rol van de zeer belangrijke signaaldetectoren zoals onderwijs, huisartsen, Kind&Gezin? Hoe moet er samengewerkt worden? Enzovoorts.

De SARiV beklemtoont daarnaast het belang van beleidsafstemming met het internationale, Europese (zie *supra*, 2) en federale niveau. Hij wijst o.m. op het nationaal actieplan ter bestrijding van partnergeweld en andere vormen van intrafamiliaal geweld (2010-2014) dat reeds in overleg met Vlaanderen tot stand kwam.¹⁶

De SAR WGG pleit er tevens voor om meer in te zetten op een preventieve aanpak. De Centra Algemeen Welzijnswerk (hierna: “CAW’s”) ervaren dat hun interventies bij familiaal geweld zeer vaak pas aan het einde van de probleemontwikkeling komen. Er moet op alle niveaus nagedacht worden over werkwijzen die het mogelijk maken om preventiever en vroegtijdiger in te spelen op geweld in het gezin. Een goed initiatief zou zijn om meer te investeren in ‘signaaldetectoren’, die in een meer vroegtijdig stadium met familiaal geweld in contact komen (huisartsen, gezinshulp, thuiszorg,...) Dit houdt in dat er tussen deze actoren en de CAW’s een duurzame samenwerking wordt aangegaan.

De SAR WGG wijst er ook op dat kindermishandeling en geweld tussen ouders vaak samen voorkomen. De uitwerking van een integrale benadering van familiaal geweld in het beleidsplan is daarom des te meer van belang.

De centra voor integrale gezinszorg (CIG) spelen daarbij een belangrijke rol. Zij beschikken over ambulante en residentiële begeleidingsmogelijkheden voor het ganse gezin en ze ontwikkelden een module ‘diagnose van het gezinsfunctioneren’. De opvang en/of begeleiding zijn gericht op het voorkomen van de gezinsdesintegratie, op het verhogen van de draagkracht en het verminderen van de draaglast van de gezinsleden, op relatiebekwaamheid, op emancipatie en op maatschappelijke integratie. In hun hulpverlening staan ouder- en kindbegeleiding en training van ouderschapsvaardigheden centraal.

De SAR WGG had graag meer informatie over de middelen die de Vlaamse overheid zal inzetten en de manier waarop het beleid zal gemonitord worden. Er werd in 2012 een meldpunt ‘misbruik, geweld en kindermishandeling’ opgericht. De SAR WGG acht het nuttig een evaluatie te maken en informatie beschikbaar te stellen over de werking van het meldpunt en zijn bijdrage bij de preventieve en integrale aanpak van familiaal geweld.

De Raden stippen tevens aan dat Vlaanderen een bijdrage zal moeten leveren voor de rapportering bij het verdrag, zoals bij andere mensenrechtenverdragen, via het beantwoorden van een vragenlijst van GREVIO. Zij sporen aan om dit rapport aan te grijpen om een kritische zelfevaluatie van het

---

¹⁶ Nationaal actieplan ter bestrijding van partnergeweld en andere vormen van intrafamiliaal geweld (2010-2014), goedgekeurd door de Interministeriële Conferentie Integratie in de Maatschappij op dinsdag 23 november 2010. Zie: [http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/101123-PAN%20NL_tcm336-113077.pdf]

Vlaams beleid uit te voeren, met zowel aandacht voor de sterke als zwakke punten die voor verbetering vatbaar zijn.

De Raden beklemtonen tenslotte dat ook het Vlaams Parlement, naast de instemming met internationale en regionale mensenrechtenverdragen en het aannemen van regelgeving die hiermee in overeenstemming is, een belangrijke toezichthoudende taak heeft.¹⁷ De Raden pleiten voor een actieve betrokkenheid van het Vlaams Parlement bij de bewaking van de tenuitvoerlegging van het verdrag en bij rapportering aan GREVIO. Artikel 70 van het verdrag nodigt de nationale parlementen uit deel te nemen aan het toezicht op de uitvoeringsmaatregelen van het verdrag. Bovendien moeten de verdragspartijen de rapporten van GREVIO aan de nationale parlementen bezorgen.

---

¹⁷ Zie ook SARiV, *o.c.*, Advies 2011/22, 7.

6. CONCLUSIE

De Raden gaan akkoord met het voorontwerp van decreet houdende instemming met het verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Het verdrag is het eerste rechtens bindende instrument dat een wettelijk kader creëert om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen, de slachtoffers ervan te beschermen en de daders te bestraffen. De Raden vragen de Vlaamse Regering om beter de gevolgen voor Vlaanderen van dit verdrag in kaart te brengen en aan te geven hoe dit ten uitvoer zal worden gelegd.

Namens de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen,

Hoogachtend,

(getekend)

(getekend)

Prof. Dr. Jan Wouters
Voorzitter

Freddy Evens
Secretaris

Namens de Strategische Adviesraad voor het Welzijns, Gezondheids- en Gezinsbeleid (SARWGG),

(getekend)

(getekend)

Prof. dr. Jan de Maeseneer
Voorzitter

Gunter Naets
Secretaris